

HET ALCO-SCHAP IN NIJMEGEN

C.T. Postma,
Internist,
Coördinator ALCO-schap,
Afdeling Inwendige
Geneeskunde, KU Nijmegen

J.C.M. Metz,
Coördinator
Onderwijsontwikkeling,
Faculteitsbureau Geneeskunde
en Tandheelkunde, KU Nijmegen

Correspondentieadres:
Faculteitsbureau Geneeskunde
Johannes Wierlaan 3
6500 HB Nijmegen

In februari 1987 is, na een lange periode van voorbereiding, in Nijmegen het Algemeen Co-assistentschap (ALCO-schap) van start gegaan. Weliswaar bestaat aan deze faculteit al sinds 1974 het zogenaamde POG (Praktisch Klinisch Onderwijs) in de eerste fase van de artsopleiding, maar dit vaardigheidsonderwijs, ook al is het cursorisch van aard, voldoet toch niet aan alle kenmerken van systematische vaardigheidstraining.¹

Hieronder volgt een beschrijving van het programma van het Nijmeegse ALCO-schap. Enkele voor Nijmegen specifiek geachte onderdelen worden wat gedetailleerder toegelicht. Ook wordt aandacht besteed aan de rol van de tutoren en aan de wijze waarop zij op hun taak worden voorbereid. Allereerst zal in het kort de plaats van het ALCO-schap in de tweede fase van de artsopleiding in Nijmegen worden beschreven.

DE PLAATS VAN HET ALCO-SCHAP

De opzet van het tweede fase curriculum staat in Tabel 1 schematisch weergegeven. Daaruit is te zien dat het ALCO-schap bestaat uit vier onderdelen. Gezamenlijk nemen deze onderdelen 7 weken in beslag. Het eerste deel van het ALCO-schap beslaat 4 aaneengesloten weken, direct aan het begin van de tweede fase. Het tweede deel, in feite 3 afzonderlijke weken, vindt telkens plaats tussen de verschillende co-assistent-schappen: ALCO-2A tussen de co-assistent-schappen Interne Geneeskunde en Neurologie, 2B tussen Kindergeneeskunde en Chirurgie en 2C na Gynaecologie/Verloskunde. In ALCO-1 vindt de algemene voorbereiding plaats op het functioneren als co-assistent. Doordat Interne Geneeskunde het eerste 'echte' co-assistentschap is, is de vaardigheidstraining in dit ALCO-onderdeel basaal en algemeen: training in vaardigheden op het gebied van anamnese, lichamenlijk onderzoek, eenvoudig laboratorium- en ECG-onderzoek, diagnostiek en (farmaco) therapie. Daarnaast vindt training plaats in algemene vaardigheden, zoals het schrijven van een status, het presenteren van een patiënt, het houden van een referaat en het omgaan met functionele klachten.

Behalve deze basale training en de voorbereiding op het co-assistentschap Interne Geneeskunde bevat het programma van ALCO-1 ook onderdelen die voorbereiden op de later te volgen co-assistent-schappen Kindergeneeskunde en Psychiatrie. Met name het opnemen van een hetero-anamnese en het leren van het psychiatrisch onderzoek. Ook een deel van de cursus medische ethiek heeft een plaats gevonden in ALCO-1.

In ALCO-2A vindt in vijf achtereenvolgende middagen training plaats in het neurologisch onderzoek. In de ochtenduren van die week is plaats ingeruimd voor een bijeenkomst, voor "de arts en existentiële noden van patiënten" en voor medische ethiek.

ALCO-2B duurt eveneens een week. Daarin worden vaardigheden geleerd die moeten worden toegepast gedurende de co-assistent-schappen Chirurgie en Gynaecologie/Verloskunde. Tevens vindt in deze week een training plaats in het voeren van een gesprek van de arts met meer dan één persoon, in dit geval met de patiënt én diens partner/begeleider.

In de week van ALCO-2C tenslotte, vindt een introductie plaats op het co-assistentschap buiten het ziekenhuis en op de co-assistent-schappen KNO en Oogheelkunde. Voorts bevat het programma enkele praktische oefeningen op het terrein van kostenaspecten in de

gezondheidszorg en een training in de omgang met buitenlandse patiënten. Het ALCO-schap wordt door studenten gevolgd in groepen van 12. In ALCO-1 worden zij begeleid door een vaste tutor-arts.

ENKELE PROGRAMMA-ONDERDELEN NADER BEKEKEN

Enkele voor Nijmegen specifiek geachte onderdelen van het ALCO-schap worden hieronder nader toegelicht. Opzet en resultaten van de intreetoets en de hetero-anamnesetraining met hulp van simulatiemoeders zijn in het vorige nummer van dit bulletin beschreven.^{2,3} De cursus nerveus-functionele klachten komt elders in dit bulletin aan de orde.

Medische bevindingen

De volledige naam van deze voor het ALCO-schap ontwikkelde cursus is "Leren omgaan met medische bevindingen".⁴ In deze 8-urige cursus oefenen de co-assistenten zich onder leiding van de tutor in een meer klinische wijze van denken dan zij vooralsnog in de eerste fase van hun opleiding geleerd hebben. Aan de hand van geselecteerde schriftelijke (en mettertijd gecomputeriseerde) patiëntencasus is een reeks oefeningen geconstrueerd, waarin - in opklimmende moeilijkheidsgraad en complexiteit - geleerd wordt om gericht te denken vanuit de klachten en symptomen van de patiënt. In plaats van bij een anamnese steeds dezelfde memoriseerde lijst op een patiënt af te vuren (een bij studenten niet zelden waargenomen verschijnsel), leert de co-assistent zijn vragen gericht te selecteren. Vragen gericht op het verkrijgen van specifieke informatie, dienen gemotiveerd te worden vanuit (voorlopige) hypothesen. Ook het lichamelijk en overig onderzoek leert de co-assistent te funderen in termen van verwachte bevestiging of uitsluiting van die hypothesen.

Pathologische bevindingen

De cursus "Leren omgaan met pathologische bevindingen" is erop gericht ALCO-assistenten

	weken
Algemeen co-assistentenschap (ALCO)	4
Röntgenstage	1
Inwendige Geneeskunde	12
Terugkomweek 1 (ALCO 2A)	1
Neurologie	6
Psychiatrie	6
Kindergeneeskunde	6
Terugkomweek 2 (ALCO 2B)	1
Chirurgie	10
Verloskunde/gynaecologie	8
Terugkomweek 3 (ALCO 2C)	1
Oogheelkunde	3
KNO	3
Dermatologie	3
Co-assistentenschap buiten het ziekenhuis	12
- Huisartsgeneeskunde (6)	
- Verpleeghuisgeneeskunde (3)	
- Sociale geneeskunde (3)	
Keuze-co-assistentenschap	4
Wetenschappelijke stage (plaats variabel)	12
Artsexamen	2

Tabel 1

Overzicht van de opbouw van het tweede fase programma van de artsopleiding in Nijmegen. De chronologische volgorde is van boven naar beneden. De 7 vakantie-weeken zijn in het schema niet opgenomen.

ten systematisch te trainen in het leren observeren en adequaat beschrijven van pathologische fenomenen. In eerder Nijmeegs onderzoek was gebleken dat deze vaardigheden bij co-assistenten doorgaans weinig ontwikkeld waren.⁵ Deze cursus is grotendeels gestandaardiseerd en wordt, begeleid door de tutor, vrijwel geheel gegeven aan de hand van audiovisueel materiaal, fantomen en simulatie-apparatuur.

Patiënt voordragen

Aan het einde van de middagen waarop Bedside Teachings Interne Geneeskunde worden gegeven, vindt een korte patiëntbespreking plaats. Bij toerbeurt presenteert een van de studenten voor de tutor en de andere groepsleden de door hem/haar die middag onderzochte patiënt.

Refereren

Elke student houdt tijdens ALCO-1 éénmaal een kort, voorbereid referaat voor de tutor en de andere groepsleden. Het onderwerp daarvan wordt door de tutor opgegeven en dient betrekkelijke eenvoudig, maar vooral medisch-praktisch relevant te zijn. Doel hiervan is met name het leren houden van een referaat en de opzet van de voorbereiding daarvan.

Stationsexamen

Als eindtoets van het in ALCO-1 geleerde vindt op de laatste dag van ALCO-1 een stationsexamen plaats, dat bestaat uit 12 stations van 5 minuten. In drie daarvan vindt directe observatie en beoordeling plaats van door studenten uit te voeren vaardigheden. De 12 opdrachten voor de toets worden op systematische wijze volgens het PIMS-model geselecteerd en gescoord.⁶ In het PIMS-model worden vaardigheden onderscheiden in: Perceptuele vaardigheden (of: observatievaardigheden, zoals het herkennen van icterus, een soufflé of een tumor), Intellectuele vaardigheden (of: het oplossen van een diagnostisch of therapeutisch probleem, zoals een differentiaaldiagnose of een behandelingsplan opstellen), Motorische vaardigheden (of: manuele vaardigheden, zoals percuteren of een reflexonderzoek doen) en Sociale vaardigheden (of: communicatieve vaardigheden, zoals een gesprek voeren).

Terugkomochtend

Tijdens de eerste ochtend van ALCO-2A, na afloop van het co-assistentenschap Interne Geneeskunde, worden - onder begeleiding van de eigen tutor - de ervaringen met betrekking tot het beroepsmatig en persoonlijk functioneren als co-assistent uitgewisseld. Getracht wordt naar aanleiding daarvan leer- en aandachtspunten te formuleren voor de nog volgende co-assistentenschappen.

De arts in gesprek met patiënt en partner

Het belangrijkste doel van dit door de afdeling Huisartsgeneeskunde verzorgde programma-onderdeel, is - behalve het oprispen van enkele gespreksvaardigheden - bewustwording, dat de anamnese verkregen via meerdere personen, behorende tot hetzelfde leefsysteem, specifieke kenmerken heeft.

Introductie co-assistentenschap buiten het ziekenhuis

Het co-assistentenschap buiten het ziekenhuis is een nieuw, binnenkort te effectueren 12-weeks co-assistentenschap dat een integratie vormt van de co-assistentenschappen Huisartsgeneeskunde (is 4, wordt 6 weken), Verpleeghuisgeneeskunde (thans 4 weken facultatief, wordt 3 weken verplicht) en Sociale Geneeskunde (is 4, wordt 3 weken met keuzemogelijkheden).⁷

De introductiecursus voor dit co-assistentenschap (thans nog 3 afzonderlijke co-assistentenschappen) vindt plaats in het ALCO-schap. Deze introductiecursus bevat een informatief gedeelte over de gemeenschappelijke opzet van de/het co-assistentenschap(pen). Daarna worden er opdrachten doorgewerkt over de thema's "hulpvraag en diagnose" en "registratie". Aan de hand van casuïstiek van een verpleeghuispatiënt wordt geoefend in het bepalen van een prognose en het opstellen van een behandelingsplan. Via respectievelijk rollenspel en groepsdiscussie worden de onderwerpen "samenwerking in de gezondheidszorg" en "medische indicatie" aan de orde gesteld.

Kostenaspecten in de gezondheidszorg

Dit onderwijs wordt verzorgd door de vakgroep Gezondheidszorgbeleid. Aan de hand van exemplarische patiëntencasus maken de co-assistenten kostenberekeningen. Een casus is zodanig geconstrueerd dat het te voeren beleid en dus de kosten, door de co-assistent die de casus doorwerkt, kan worden beïnvloed; bij de andere casus is dat niet het geval. Bij de nabespreking van deze casus worden de kostenaspecten onderling vergeleken en besproken. Daarnaast worden de ervaringen van de co-assistenten in de verschillende ziekenhuizen met betrekking tot verwijzingen, opnameduur en dergelijke besproken.

De tutores en hun voorbereiding

Iedere ALCO-groep wordt begeleid door een vaste tutor. Tot de belangrijkste taken van de tutor behoort de verzorging van het onderwijs in de algemene, niet discipline-specifieke vaardigheden. Voor wat betreft het anamnese-onderwijs wordt hij daarbij terzijde gestaan door een medisch-psycholoog.

Daarnaast heeft de tutor een begeleidende functie. Hij dient het groepsproces te bewaken en voert met iedere student een individueel functioneringsgesprek.

Gedurende de eerste week van ALCO-1 (4 weken) is de tutor vrijwel permanent bij de groep; in de drie terugkomweken ongeveer de helft van de tijd.

De groep tutores, allen ervaren, praktisch werkzame artsen, bestaat momenteel uit 19 specialisten en 3 huisartsen. Allen hebben zich vrijwillig voor deze taak beschikbaar gesteld. De specialisten zijn allen stafleden van het

Academisch Ziekenhuis. Van hen zijn er 17 internist. Verder een chirurg en een kinderarts. Aan deze "zware" samenstelling kan het belang dat de faculteit hecht aan het ALCO-schap geïllustreerd worden.

Elke tutor dient zich eenmaal per jaar (in de toekomst eenmaal per 2 jaar als gevolg van de teruglopende studentenaantallen) gedurende 4 weken in aanzienlijke mate vrij te maken van zijn overige taken. Tot op heden lukt dit echter, ondanks de vaak niet geringe problemen die dit met zich meebrengt.

De gekozen opzet werkt zowel in de richting van de studenten als van de tutores inspirerend. Dat de tutores allen als specialist of huisarts werkzame, ervaren artsen zijn, wordt door de co-assistenten zeer op prijs gesteld. De tutores zijn enthousiast over hun onderwijs-taak, die in het algemeen veel voldoening geeft. In de meeste gevallen stellen zij zich dan ook graag voor een volgende maal als tutor beschikbaar.

Alvorens voor de eerste maal als tutor te gaan functioneren, volgen alle tutores een tweetal cursussen. Een cursus "anamnese en didactiek" en een cursus "training basisvaardigheden tutores".⁸

De eerstgenoemde cursus neemt vijf halve dagen in beslag. In deze cursus wordt ingegaan op de processen van informatieverwerking tijdens de anamnese en de wijze waarop in de communicatie met de patiënt deze informatie gehanteerd wordt. Tevens worden de principes hiervan gekoppeld aan de docerervaringen van de docenten. Vervolgens wordt geoefend in het overdragen van de houdingen en vaardigheden die bij deze communicatie een rol spelen.

De cursus "training basisvaardigheden tutores" is een door het Instituut voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs (IOWO) van de KU Nijmegen ontwikkeld en gegeven trainingsprogramma van drie halve dagen, waarin didactische processen aan de orde komen die een rol spelen in groepsonderwijs. Daarnaast is er aan de ALCO-syllabus, waarover behalve de studenten ook alle tutores beschikken, een bijlage "Wenken voor de tutor" toegevoegd, waarin alle onderdelen van het programma worden toegelicht en van praktische tips voorzien.

EVALUATIE

Alle onderdelen van het ALCO-programma worden na afloop van elke week geëvalueerd. Dit geschiedt door het invullen van geprecodeerde vragenlijsten, met daarbij de mogelijkheid tot het geven van uitvoeriger geschreven commentaar. Alle gegevens worden automatisch verwerkt en resulteren in overzichten, die periodiek door de coördinator en de begeleidingscommissie worden bestudeerd. Hierdoor kon in de loop van de tijd reeds een aantal wijzigingen worden aangebracht. Deze evaluaties hebben een permanent karakter. Ook alle tutores geven aan het einde van het ALCO-schap hun schriftelijk oordeel en suggesties voor verbetering.

Het bestek van dit artikel laat niet toe in te gaan op de gedetailleerde resultaten van al deze evaluaties. Volstaan moet worden met het vaststellen van de algemene waardering die het ALCO-schap bij studenten en docenten ondervindt. Door blijvende kwaliteitsbewaking en aanzienlijke investeringen wordt getracht het Nijmeegse ALCO-schap, ondanks de sombere Haagse tijden voor het wetenschappelijk onderwijs, voldoende in beweging te houden.

LITERATUUR

1. Metz JCM, Scherpbier AJJA. Systematische vaardigheidstraining als voorbereiding op de co-assistent-schappen. Ned Tijdschr Geneesk 1989; 133: 561-4.
2. Metz JCM, Bulte JA. Medische kennis bij (beginnende) co-assistenten. Tussen servet en tafellaken? Bulletin Medisch Onderwijs 1989; 8/1: 33-37.
3. Van Weel-Baumgarten EM. Hetero-anamnesetraining met hulp van simulatiemoeders. Bulletin Medisch Onderwijs 1989; 8/1: 24-27.
4. Van der Hoogen H. Leren omgaan met medische bevindingen. Rapportage Onderwijsstimuleringsproject. Nijmegen, 1986.
5. ECO-project. Een samenvatting van het verslag van het evaluatieproject co-assistenten. Faculteit der Geneeskunde en Tandheelkunde Nijmegen. Nijmegen, 1980.
6. Metz JCM. Het artsexamen: een theoretisch overzicht. Bulletin Medisch Onderwijs 1987; 6/1: 5-8.
7. Vernooy AIF, Voorn ThB, Van der Gulden JWJ. Een geïntegreerd extramuraal co-assistentenschap. Medisch Contact 1988; 43: 923-5.
8. Van Helsdingen JP, Van der Laan-Bouwman BJ. Anamnese en didactiek; een praktische cursus in de communicatie tussen de specialist in een academisch ziekenhuis en de patiënt. Nijmegen: Slijk-Ewijk, 1987.